שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ. ב. ברכה שניה נתקנה על בריאת האדם עצמו, קודם שנבראה הנקבה, וזאת נוסחתה, 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר יצר את האדם בצלמו – בצלם אלהים, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ של האדם, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ – מצלעותיו את האשה לִבְנָיָן העומד עֲדֵי עַד, בָּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הָאָדָם'. ד. ברכה רביעית נתקנה לבקשה ותפילה על בנין ירושלים, 'שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה – ירושלים היושבת מבלי בניה כעקרה שאין לה בנים, בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ מהגלות לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ'. ה. ברכה חמישית, תפילה לה' שיהיו החתן והכלה שמחים בהצלחה כל ימיהם, 'שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים – החתן והכלה הָאֲהוּבִים זה על זה, כְּשַׂמֶּחָךְ יְצִירְךָ – כשם ששמחת את אדם הראשון עם חוה בהיותם בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה'. ו. ברכה שישית, שבח לה' שברא חתונת איש ואשה על ידי שמחה וחדוה, 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חָתָן וְכַלָּה, גִּילָה רִינָּה דִּיצָה חֶדְוָה, אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת, ומוסיף בקשה, מְהֵרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחוּפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה'.

הגמרא מביאה מחלוקת במנין הברכות: האמורא לֵוִי, אִיקְּלַע לְבֵי רַבִּי בְּהִלּוּלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵיהּ – הזדמן לבית רבי בחתונת רבי שמעון בנו, בָּרִיךְ רק חָמֵשׁ ברכות, וברכת 'יוצר האדם' לא בירך. מעשה נוסף: רַב אַפֵּי אִיקְּלַע לְבֵי רַב אַשִׁי בְּהִלּוּלֵיהּ דְּמַר בְּרֵיהּ – רב אסי נזדמן לבית רב אשי בחתונת 'מר' בנו, וּבָרִיךְ שֵׁית – ברך שש ברכות, ובכללן ברכת 'יוצר האדם'.

מבארת הגמרא את סברת מחלוקתם: לֵימָא בָּהָא קָמִיפַּלְגִי – שמא נאמר שמחלוקתם היא בדרך יצירת האדם, כפי שנחלקו רב ושמואל בעירובין (יח.), דְּמַר – לוי שלא בירך 'יוצר האדם' סָבַר, חֲדָא יְצִירָה הֲוַאי – אדם וחוה נבראו כיצירה אחת בעלת שני פרצופים, זכר מלפניו ונקבה מאחור, ולכך אין לברך ברכה זו שנתקנה על יצירת האדם לבדו אלא ברכת 'אשר יצר' שנתקנה על בריאת הזכר והנקבה. וּמַר – רב אסי שבירך גם 'יוצר האדם' סָבַר, שְׁתֵּי יְצִירוֹת הֲווֹ – מתחילה נברא הזכר, וזנב היה לו, ואחר כך נבראה מזנבו הנקבה, לכך יש לברך קודם 'יוצר האדם' על יצירת הזכר לבדו, ואחר כך 'אשר יצר' על בריאת הנקבה מהזכר. דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לומר כן, אלא דִּכּוּלֵּי עָלְמָא מודים שחֲדָא יְצִירָה הֲוַאי, אלא שבתחילה עלה במחשבה לברוא שנים ולבסוף נברא אחד, דְּמַר – רב אסי שבירך גם 'יוצר האדם' סָבַר, דְּבָתַר מַחֲשָׁבָה אָזְלִינַן – הולכים אחרי המחשבה, וכיון שבמחשבה עלו לבראות שנים מברכין בתחילה יוצר האדם על בריאת הזכר לחוד ואחר כך אשר יצר על בריאת הנקבה. וּמַר – לוי שלא בירך 'יוצר האדם' סָבַר, בָּתַר מַעֲשֶׂה אָזְלִינַן – הולכים אחרי המעשה, וכיון שלבסוף נבראו בריאה אחת אין לברך יוצר האדם על בריאת הזכר לחוד, אלא אשר יצר על בריאת שניהם.

והיכן מצינו שעלו במחשבה לבראות שנים: כִּי הָא דְּרַב יְהוּדָה רָמֵי – הקשה סתירה בפסוקים, כְּתִיב (בראשית א כז) 'זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם' – הרי שבראן כאחד, הָא כֵּיצַד, אלא בַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבָרְאוֹת שְׁנַיִם – זכר לחוד ונקבה לחוד, וּלְבַסּוֹף נִבְרָא אֶחָד בעל שני פרצופים.

?

הגמרא ממשיכה לדון מתי מברכים ברכת חתנים. מספרת הגמרא: רַב אַשִׁי, אִיקְּלַע לְבֵי רַב כָּהֲנָא בעת שמחת נישואין, יוֹמָא קַמָּא – ביום הראשון בָּרִיךְ כּוּלְּהוּ – בירך את כל ששת ברכות החתנים. מַכָּאן וְאֵילָךְ – מהיום השני עד היום השביעי, אִי אִיכָּא – אם היו בסעודה פָּנִים חֲדָשׁוֹת, בָּרִיךְ כּוּלְּהוּ – בירך את כל הברכות, וְאִי לָא, אין זו שמחה חדשה, אלא אִפּוּשֵׁי שִׂמְחָה בְּעָלְמָא הוּא – ריבוי השמחה הוא, ואין מְבָרֵךְ אלא 'שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ' בשעת הזימון קודם ברכת המזון, וברכת 'אֲשֶׁר בָּרָא' לאחר ברכת המזון, שהיא ברכה שישית מברכת חתנים. מַשְׁכָּא וְעַד שְׁלִישִׁים יום מהנישואין, אם קרא אורחים לסעודתו, בֵּין אם אָמַר לֵיהּ שקראם מֻחָמֶת הִלּוּלָא – שמחת נישואיו, וּבֵין לֹא אָמַר לֵיהּ שקראם מֻחָמֶת הִלּוּלָא, אלא קראם סתם, מְבָרֵךְ בברכת הזימון 'שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ', אבל אין מברכין ברכת חתנים כלל. מִכָּאן – משלשים יום וְאֵילָךְ, אִי אָמַר לֵיהּ שקראם מֻחָמֶת הִלּוּלָא, מְבָרֵךְ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ, וְאִי לֹא אמר כן אלא הזמינם סתם, לֹא – אין מברכים אף 'שהשמחה במעונו'.

מבררת הגמרא: וְכִי אָמַר לֵיהּ שקראם מֻחָמֶת הִלּוּלָא, עַד אֵימַת – עד מתי מברכין ברכה זו. אָמַר רַב פַּפָּי מַשְׁמִיעַ דְּרַבָּא, עַד תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא – עד שנים עשר חדש מיום הנשואין, אבל לאחר מכן אף אם הזמינם מחמת שמחת נשואיו, אין מברכים 'שהשמחה במעונו'.

הגמרא דנה האם מברכים 'שהשמחה במעונו' קודם הנישואין עצמם. מבררת הגמרא: וּמַעֲיָקְרָא – קודם החופה, אם קרא אורחים לסעודה ואמר להם שהוא מחמת שרוצה להכניס בנו לחופה, מֻחָמֶת – ממתי נחשבת התחלת שמחת חופה לברך 'שהשמחה במעונו'. אָמַר רַב פָּפָּא, מִכִּי רָמוּ שָׁעֲרֵי בַּאסְיָנְתָא – משעה ששורים את השְׁעוֹרִים בקערת מים לשם הכנת 'שיכר' לצורך החופה.

מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך סבור רב פפא שאין מברכים קודם לכן 'שהשמחה במעונו', וְהָא רַב פָּפָּא עצמו אֲעַסָק – שידך אשה לְאַבָּא מַר' בְּרֵיהּ – בנו, וּבָרִיךְ 'שהשמחה במעונו' כבר מַשְׁעַת אֵירוּסִין, ולא רק משהתחילו בהכנות החופה. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי – שונה הוא מעשה זה של רַב פָּפָּא בנישואי בנו, דַּהֲוָה טָרֵיחַ לֵיהּ – שכבר משעת האירוסין היו מוכנים לו כל צרכי החופה וסעודת הנישואין, ומאז החלה שמחת הנישואין, ולכך הקדים לברך 'שהשמחה במעונו' משעת האירוסין.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רְבִינָא אֲעַסַק לֵיהּ לְבְרֵיהּ – שידך לבנו אשה בִּי – מבית רַב חֲבִיבָא, וּבָרִיךְ 'שהשמחה במעונו' מַשְׁעַת אֵירוּסִין. אָמַר, קִים לִי בְּגַוֵּיהוּ – יודע אני בהם דְּלֹא הֲדָרֵי בְּהוּ – שהם אינם חוזרים מדיבורם ולא יחזרו בהם מקיום השידוך, ולכן משעת אירוסין החלה שמחת הנישואין. אמנם לבסוף לֹא אַסְתַּיַּע מִילְּתָא – לא הסתייע הדבר וְהָדְרֵי בְּהוּ – חזרו בהם ולא נתנו את האשה לבנו.

רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא – בן ארץ ישראל, אִיקְּלַע לְבָבֶל לסעודת נישואין, וּבָרִיךְ שִׁית אֲרֵיכָתָא – וברך בברכת חתנים שש ברכות ארוכות, כלומר, שהאריך אף בברכת 'שהכל ברא' ו'יוצר האדם' וחתם אף אותם ב'ברוך'. אומרת הגמרא: וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ – ואין הלכה כמותו, מַשּׁוּם דְּטָרִידִי, דְּאִית לֵיהּ צַעֲרָא לִינּוֹקָא – בעלי הברית טרודים מחמת צערו של התינוק ואין שמחתם שלמה, לכך אין לברך שם שהשמחה במעונו.

* * *

הגמרא מבררת האם בברית מילה מברכים 'שהשמחה במעונו'. מספרת הגמרא: רַב חֲבִיבָא, אִיקְּלַע לְבֵי מְהוּלָּא – הזדמן לסעודת מילה, וּבָרִיךְ בברכת הזימון 'שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ'. אומרת הגמרא: וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ – ואין הלכה כמותו, מַשּׁוּם דְּטָרִידִי, דְּאִית לֵיהּ צַעֲרָא לִינּוֹקָא – בעלי הברית טרודים מחמת צערו של התינוק ואין שמחתם שלמה, לכך אין לברך שם שהשמחה במעונו.

* * *

הגמרא חוזרת לדון בדין שברכת חתנים צריכה עשרה: אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַב, חֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן – חתן עצמו מצטרף למנין עשרה לצורך ברכת חתנים, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן – אך אין אבל מצטרף למנין עשרה, ובסמוך יבואר לענין מה אינו מצטרף.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, 'חֲתָנִים וַאֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן'. מתרצת הגמרא: מַתְנִיתָא קָא רָמֵית עָלַיְיהוּ דְּרַב – וכי מברייתא אתה מקשה על רב, הרי רַב תַּנָּא הוּא וּפָלִיג – כוחו גדול כתנא (אף שהיה חי בדור שאחרי התנאים), ובידו לחלוק אף על ברייתא.

הגמרא מביאה את אותה ההלכה בשם רבי יוחנן: אִיתְּמַר, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן. מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, חֲתָנִים וַאֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן, והרי רבי יוחנן הוא אמורא ואינו יכול לחלוק על הברייתא.

מתרצת הגמרא: כִּי תְּנָיָא הַהִיא מה ששנינו בברייתא שהאבל מצטרף למנין, היינו לזימון בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן, שכיון שהאבל חייב בכל המצוות, מצטרף הוא לזימון. ואילו כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שאין אבלים מן המנין, דבריו עוסקים בְּ'שׁוּרָה' – כשחוזרים מהקבורה היו עושים שורה סביב האבל לנחמו, ואין שורה פחות מעשרה, ואין האבל מצטרף למנין זה.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: וְאֶלָּא לדבריך שדברי רבי יוחנן עוסקים ב'שורה', יקשה הָא דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'מְבָרְכִים בִּרְכַּת חֲתָנִים בַּעֲשָׂרָה וַחֲתָנִים מִן הַמְּנָיָן, וּבִרְכַּת אֲבֵלִים בַּעֲשָׂרָה וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמְּנָיָן', ואין לפרש שדין זה אף הוא עוסק ב'שורה', שכן בָּרָכָה בְּשׁוּרָה מִי אִיכָּא, בתמיה, הלא אין אומרים ב'שורה' רק תנחומים, ואם כן לגבי מה אמר רבי יוחנן דין זה.

הגמרא מבארת באופן אחר את דברי רבי יוחנן: אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שאין האבלים מצטרפים למנין, היינו בברכות אבלים שֶׁבְּ'רַחֲמָנָא', שלאחר הקבורה נהגו לערוך ברחוב העיר סעודה ראשונה הנקראת סעודת הבראה, ושם ברכו ברכות אבלים, כפי שמביאה הגמרא להלן את נוסח הברכות.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: וְאֶלָּא לפי דבריך שדברי רבי יוחנן עוסקים ב'ברכת רחבה', איך תפרש הָא דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מימרא נוספת, 'מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים בַּעֲשָׂרָה כָּל שֶׁכֵּן, וַחֲתָנִים מִן הַמְּנָיָן. וּבִרְכַּת אֲבֵלִים בַּעֲשָׂרָה כָּל שֶׁכֵּן, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמְּנָיָן', וּבִרְכַּת רְחָבָה כָּל שֶׁכֵּן מִי אִיכָּא – וכי ברכת אבלים שייכת כל שבעת ימי האבלות, והרי אין מברכים אותה אלא ביום הראשון לאחר הקבורה.

מתרצת הגמרא: מְשַׁכַּחַתְּ לָהּ – מצינו שמברכים 'ברכת רחבה' אף בשאר ימי האבלות, והיינו בְּפָנִים חֲדָשׁוֹת – כאשר באו מנחמים חדשים שלא היו שם אתמול, שאז שבים ומברכים את ברכת האבל.

מוביאה זאת הגמרא: כִּי הָא דְּרַב חִיָּיא בַּר אַבָּא, מַקְרֵי בְּנֵיהּ דְּרִישׁ לְקִישׁ וְאָמְרֵי לָהּ – וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מַתְנֵי בְּרֵיהּ דְּרִישׁ לְקִישׁ – שהיה מלמד משנה לבנו של ריש לקיש. ומעשה שהיה, דַּהֲוָה שָׁכִיב לֵיהּ יְנוּקָא – שנפטר בנו הקטן של רב חייא בר אבא, יוֹמָא קַמָּא – ביום הראשון לפטירתו לֹא אָזַל לְגַבֵּיהּ – לא בא ריש לקיש לנחמו, וּלְמָחָר, דְּחֲרֵיהּ – הוליך עמו ריש לקיש לִיהוּדָה בַּר נְחֶמָנִי שהיה מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתורגמן שלו, לנחמו. אָמַר לֵיהּ ריש לקיש ליהודה בר נחמני, קוּם אֵימָא מִלְּתָא בָּל יְנוּקָא – אֶמוֹר דברי ניחומים כנגד מאורע זה של מיתת התינוק.

פָּתַח וְאָמַר, נאמר בתורה (דברים לב יט) 'וַיַּרְא ה' וַיִּנְאַץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו', מפסוק זה למדנו, שהוּא שֶׁאָבוֹת מְנָאֲצִים – מכעיסים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כּוֹעֵס עַל בָּנָיו וְעַל בְּנוֹתָיו וּמֵתִים בְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. וכך נדרש הפסוק, וירא ה' את חטא האבות, וינאץ עליהם מחמת הכעס שהכעיסוהו, שמחמתו הוצרך להעניש את בניהם ובנותיהם הקטנים.

וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שלא תינוק מת, אלא בְּחוּר חָוָה, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ – וכך דרש יהודה בר נחמני לרב חייא, נאמר בנביא (ישעיה ט טז) 'עַל כֵּן עַל בַּחוּרָיו לֹא יִשְׂמַח ה', אלא יביא עליהם צרות וגזירות וְאֶת יְתֹמָיו וְאֶת אלְמְנֹתָיו לֹא יְרַחֵם, כִּי כֻלּוֹ חָנֵף – מחניף לרשעים, וּמֵרַע – עושה רֶשַׁע, וְכָל פֶּה דִּבֶּר נְבָלָה – דברי זנות, בְּכָל זֹאת – ולמרות שנענשו לא שבו בתשובה, ולפיכך לֹא שָׁב אַפּוֹ – לא נח כעסו, וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה להענישם עוד. וכך דרש, מַאי 'וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה', אָמַר רַב חָנָן בַּר רַב, הַכֹּל יוֹדְעִין כַּלָּה לָמָּה נִכְנְסָה לַחוּפָּה, אֶלָּא כָּל הַמְנַבֵּל פִּיו וּמוֹצִיא דִּבָּר נְבָלָה מִפִּיו, אֲפִילּוּ נָחְתָּם לוֹ גְּזַר דִּינוֹ שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה לְטוֹבָה נֶהְפַּךְ עָלָיו לְרָעָה. וכך נדרש הפסוק, 'וכל פה דובר נבלה' ענשו יהיה 'ועוד ידו נטויה', ודרשו 'ועוד' מלשון 'עולם ועד', שידו של הקדוש ברוך הוא נטויה להפוך את כל עולמו של האדם מטוב לרע, ש'עולמו' של אדם הוא שבעים שנה, שנאמר (תהלים צ י) 'יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה'.

תמהה הגמרא: הלא יהודה בר נחמני אֲתָא לְנַחוּמֵי – בא לנחם את רב חייא, ואילו בדבריו צַעֲרֵי קָמְצַעֲר לֵיהּ – ציער אותו בכך שדרש לו שמחמת עוונו מת בנו. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר לֵיהּ יהודה בר נחמני: אף על פי שאתה לא חטאת, מכל מקום מת בנך בעוון הדור, ובכך ניחמו דַּחֲשִׁיב אַתְּ לְאִתְפּוֹסֵי אַדָּרָא – חשוב אתה בשמים להיות נתפס אתה ובנך בעוון הדור.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש ליהודה בר נחמני, קוּם אֵימָא מִלְּתָא – קום אֱמוֹר דבר כְּנֶגֶד שַׁבָּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ומכאן ואילך הוא נוסח ברכת האבלים, ומבואר שיהודה בר נחמני ברך ברכות אלו ביום השני לאבלות, שהרי בא לנחמו רק 'למחר', כאמור לעיל, ומכאן מוכיחה הגמרא שמברכים ברכה זו אף ביום השני, אם באו פנים חדשות).

פָּתַח וְאָמַר ברכה ראשונה מברכות אבלים, 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, הָאֵל הַגָּדוֹל בְּרוֹב גְּדֻלּוֹ, אַדִּיר וְחָזָק בְּרוֹב נוֹרְאוֹתָיו, מַחֲזִיק מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ, עוֹשֶׂה גְּדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר, וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַיֵּה הַמֵּתִים'.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד אֲבֵלִים. פָּתַח וְאָמַר ברכה שניה, 'אַחֵינוּ הַמְיוּגָּעִים הַמְּדוּכָּאִין בָּאֵבֶל הַזֶּה, תְּנוּ לְבַבְכֶם לַחְקוֹר אֶת זֹאת – ענין המות, ותמצאו שזֹאת הִיא עוֹמֶדֶת לָעַד – שהכל מתים. נָתִיב הוּא מֹשֶׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית – זו היא דרך העולם משׁשת ימי בראשית, ולפיכך אל תבכו יותר מדי, רַבִּים שָׁתוּ וְרַבִּים יִשְׁתּוּ – רבים מתו ורבים ימותו, כְּמִשְׁתֶּה רִאשׁוֹנִים כָּךְ מִשְׁתֶּה אַחֲרוֹנִים – כשם שראשונים מתו כך ימותו אחרונים, אַחֵינוּ, בַּעַל נֶחָמוֹת יְנַחֵם אֶתְכֶם, בָּרוּךְ אתה ה' מְנַחֵם אֲבֵלִים'.

קודם שהגמרא ממשיכה בברכת אבלים, מפסיקה הגמרא כדי להביא דעת אביי בנוסח ברכה זו: אָמַר אַבָּיֵי, 'רַבִּים שָׁתוּ' לֵימָא – יש לומר, אך 'רַבִּים יִשְׁתּוּ' לֹא לֵימָא – לא יאמר. וכן 'מִשְׁתֶּה רִאשׁוֹנִים' לֵימָא, אך 'מִשְׁתֶּה אַחֲרוֹנִים' לֹא לֵימָא. והטעם, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא מַשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי, 'לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח אָדָם פִּיו לַשָּׂטָן', ולפיכך אין להזכיר את ענין מיתת החיים.

וראיה לדבר: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קְרָא – מאיזה פסוק לומדים שלא יפתח אדם פיו לשטן, שאמר ישעיה הנביא (ישעיה א ט) 'לוּלֵי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד, כִּמְעַט כִּסְדוֹם הָיִינוּ, לַעֲמוֹרָה דָּמִינוּ', כלומר, לולי רחמי ה', כמעט שהיה גורלינו כגורלם של אנשי סדום ועמורה שנאבדו לגמרי מהעולם. מַאי אַהֲדַר לֵיהּ – ומה השיבה על כך מדת הדין, 'שִׁמְעוּ דְּבַר ה' קְצִינֵי סְדֹם וגו' הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה', שכינו את השרים והעם כאנשי סדום ועמורה, ושם ממשיך הנביא בנבואת חורבן ועונש. הרי שכיון שהזכיר הנביא שראויים הם לכיליון כסדום ועמורה, התעוררה מדת הדין עליהם.

ממשיכה הגמרא בנוסח ברכת אבלים: אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד מְנַחֲמֵי אֲבֵלִים. פָּתַח וְאָמַר ברכה שלישית, 'אַחֵינוּ גּוֹמְלֵי חֲסָדִים בְּנֵי גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, הַמְחֻזָּקִים בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ שֶׁהִתְיַחֵד במידת החסד, (שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וגו' וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט', הרי שמדתו היתה מדת החסד), אַחֵינוּ המנחמים, בַּעַל הַגְּמוּל יְשַׁלֵּם לָכֶם גְּמוּלְכֶם. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְשַׁלֵּם הַגְּמוּל'.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, קוּם אֵימָא מִלְּתָא כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. פָּתַח וְאָמַר ברכה רביעית, 'רַחֵם עַל יִשְׂרָאֵל, עַמֶּךָ, הוֹשַׁע עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, מִן הַדֶּבֶר וּמִן הַחֶרֶב וּמִן הַבִּזָּיוֹן – שבי, וּמִן הַשַּׁדָּפוֹן וּמִן הַיֶּרָקוֹן – מכות תבואה שבשדות, וּמִכָּל מִינֵי פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם, מְהֵרָה נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' עוֹצֵר הַמַּגֵּפָה'.

* * *

הגמרא עוברת לדון בענין אחר מעניני אבלות: אָמַר עוּלָּא, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – ויש אומרים כי ענין זה נשנה בברייתא, עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת של יין תִּקְּנוּ חֲכָמִים שישתו בְּבֵית הָאֵבֶל כדי שירבה בשתיה, שנאמר (משלי לא ו) 'תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ'. וכך הוא סדר שתייתם, שְׁלֹשָׁה כוסות קוֹדֶם אֲכִילָה, כְּדֵי לְפַתּוֹחַ אֶת בְּנֵי מֵעָיו לסעודה. שְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, כְּדֵי לְשִׂרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו. וְאַרְבָּעָה

המשך בעמוד קנו

כוסות לְאַחַר אֲכִילָה, על סדר ברכת המזון, אֶחָד כְּנֶגֶד ברכת הַזָּן שהיא ברכה ראשונה, וְאֶחָד כְּנֶגֶד בְּרִכַּת הָאָרֶץ שהיא הברכה השניה, וְאֶחָד כְּנֶגֶד ברכת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, שהיא ברכה שלישית, וְאֶחָד כְּנֶגֶד ברכת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב שהיא ברכה רביעית.

עוד הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם – על אותן עשרה כוסות, עוד אַרְבָּעָה כוסות אחרים, אֶחָד כְּנֶגֶד חֲזֵי הָעִיר, שתיקנו ברכה מיוחדת עליהם, לפי שעסקו בצרכי ציבור ובקבורת המת, וברכום על כוס יין. וְאֶחָד כְּנֶגֶד פַּרְנְסֵי הָעִיר, שהיו עשירים ומוציאים ממון לקבורת עניים. וְאֶחָד כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שתיקנו עליו ברכת ניחומים, שינחמנו המקום בבניינו מאבלנו שאנו מתאבלים עליו כעל מת. וְאֶחָד כְּנֶגֶד רַבָּן גַּמְלִיאֵל כפי שמבארת הגמרא להלן. אמנם ראו חכמים שהַתְחִילוּ לשתות ארבעה עשר כוסות של יין, ומתוך כך הָיוּ שׁוֹתִין עוד כוסות וּמְשַׁתְּכְּרִין, ולכן הֶחֱזִירוּ חכמים את הַדָּבָר לְיוֹשְׁנָהּ, שאין שותים אלא עשרה כוסות.

מבררת הגמרא: מַאי – מה ענינה של הכוס ששתו כנגד רַבָּן גַּמְלִיאֵל. מבארת הגמרא: דְּתַנְיָא, בְּרַאשׁוֹנָה הָיְתָה הוֹצָאַת הַמֵּת קָשָׁה לִקְרוֹבָיו יוֹתֵר מִמִּיתָתוֹ, כיון שהיו נוהגים לכרכו בתכריכים יקרים, עַד שֶׁהָיוּ הָעניים שאין ידם משגת לקנותם מַנִּיחִים אוֹתוֹ – את המת וּבוֹרְחִין. עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְנָהַג קַלּוּת בְּעַצְמוֹ – ציוה קודם מותו שלא יכרכוהו בתכריכין יקרים, וְאכן במותו הוֹצִיאוּהוּ בְּכֵלֵי [–בגדי] פִּשְׁתָּן זולים, וְנָהֲגוּ כָּל הָעָם אַחֲרָיו לְהוֹצִיא בְּכֵלֵי פִּשְׁתָּן. וכיון שעל ידו נתקנה תקנה זו, תיקנו כוס נוסף בבית האבל כנגד רבן גמליאל.

אָמַר רַב פָּפָּא, וְהָאִידָּנָא – בזמן הזה, נָהוּג עָלְמָא אֲפִילּוּ בְּצַרְדָּא בַּר זוּזָא – נוהגים העולם לקבור את המת, אפילו בבגד קנבוס שאינו שוה אלא זוז אחד בלבד.

?

שנינו במשנה (ב.) שבתולה נשאת ביום הרביעי, כדי שאם תהיה לו טענת בתולים יוכל להשכיס בבית דין. הגמרא דנה עתה בנאמנות הבעל הטוען שלא מצא לאשתו בתולים: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,